

Leszek Sługocki

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 października 1985 r., Z 50

Palestra 31/9(357), 137-140

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYŻSZEGO**Postanowienie Sądu Najwyższego
z dnia 9 października 1985 r.
Z 50/85 ***

Teza tego postanowienia ma brzmienie następujące:

Jeżeli akt oskarżenia zarzuca oskarżonemu popełnienie przestępstwa, za które należy orzec karę dodatkową konfiskaty całości albo części mienia, to prokurator jest obowiązany — w myśl art. 8 k.p.k. — ustalić w toku postępowania przygotowawczego szczegółowe dane dotyczące stosunków majątkowych oskarżonego. Niedopełnienie przez prokuratora tego obo-

wiązku stanowi istotny brak postępowania przygotowawczego i uzasadnia zwrot sprawy prokuratorowi w celu usunięcia tego braku, jeżeli w postępowaniu sądowym powodowałoby to znaczne trudności. Nieusunięcie tego braku powodowałoby, że sąd, orzekając konfiskatę części mienia, nie mógł w takim wypadku określić — w myśl art. 47 § 3 k.k. — poszczególnych przedmiotów lub innych składników mienia oskarżonego, podlegających konfiskacie.

GLOSA**do powyższego postanowienia SN z dnia 9 października 1985 r.
Z 50/85**

I. Glosowane postanowienie zostało wydane na tle następujących faktów i czynności proceduralnych.

Dwaj osobnicy zostali oskarżeni o popełnienie przestępstw określonych w art. 208 k.k. w zbiegu z art. 325 § 2 k.k. i w art. 203 § 1 k.k. w zbiegu z tymże art. 325 § 2 k.k. Taka kwalifikacja czynów wskazuje na to, że ich sprawcami byli żołnierze.¹ Jednakże dla zagadnienia, które zobrazowane

zostało w tezie, nie ma to większego, a nawet żadnego znaczenia. Dodać wszelako należy, że czyny sprawców zostały popełnione w okresie obowiązywania ustawy z dnia 10 maja 1985 r. o szczególnej odpowiedzialności karnej (Dz. U. Nr 23, poz. 101), gdyż w uzasadnieniu powołany został art. 5 tejże ustawy, jako mający zastosowanie w wypadku skazania sprawców (konfiskata mienia).

* OSNKW z 1986 r. nr 5—6, poz. 45.

¹ Żołnierzem jest osoba pełniąca czynną służbę wojskową (art. 289 § 2 k.k.). Bliżej pojęcie to precyzuje ustawa z dnia 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz. U. Nr 16, poz. 134), stanowiąc w art. 3 ust. 1, że żołnierze zawodowi są żołnierzami w czynnej służbie wojskowej, oraz w art. 4, że czynną służbę wojskową na zasadach określonych w ustawie pełnią również osoby powołane do tej służby w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych. Dalszą definicję żołnierza podaje ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony PRL (tekst jednol.: Dz. U. z 1984 r. Nr 7, poz. 31) stanowiąc w art. 67, że żołnierzami w czynnej służbie wojskowej są osoby, które: 1) odbywają: a) zasadniczą służbę wojskową, b) przeszkolenie wojskowe, c) ćwiczenia wojskowe, d) okresową służbę wojskową; 2) pełnią służbę wojskową w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny. Jeszcze szerzej osoby pełniące czynną służbę wojskową, a więc podlegające odpowiedzialności zgodnie z art. 289 § 2 k.k. określa Lucjan Czubiński (Polskie wojskowe prawo karne w zarysie. Warszawa 1981) uznając, że definicja ta obejmuje: żołnierzy zawodowych (oficerów, chorążych i podoficerów), żołnierzy służby okresowej, podchorążych i elewów szkół

Kierując akt oskarżenia do sądu, prokuratura nie zgromadziła żadnych danych co do stosunków majątkowych sprawców, jak tego wymaga art. 8 § 1 k.p.k. Sąd pierwszej instancji wydał postanowienie o zwrocie akt do postępowania przygotowawczego w celu jego uzupełnienia przez ustalenie, czy oskarżeni są właścicielami jakiegokolwiek mienia, a ewentualnie w celu określenia składników tego mienia oraz wydania postanowienia o zabezpieczeniu tego mienia.

Przedstawiciel Naczelnej Prokuratury Wojskowej w pisemnym wniosku przychylił się do zażalenia prokuratura. Innymi słowy, przedstawiciel NPW również reprezentował stanowisko, że postępowanie przygotowawcze nie musi gromadzić danych o stosunkach majątkowych sprawców. Można przypuszczać, że prokuratura — zajmując stanowisko, jak podano to wyżej — kierowała się poglądem SN wyrażonym w wyroku z dnia 27 kwietnia 1984 r. albo też uznała, że informacje o stosunkach majątkowych oskarżonego zawarte w wywiadzie środowiskowym sporządzonym przez MO są wystarczające, gdyż wywiad przeprowadzony przez MO jest częstym dowodem informującym o sytuacji materialnej podejrzanego (oskarżonego).²

Sąd Najwyższy nie uwzględnił zażalenia prokuratora.

II. Stanowisko SN jest zasadne, choć można mieć pewne zastrzeżenia do po-

szczególnych sformułowań głosowanego postanowienia, tj. do tezy i jej uzasadnienia. Rozważmy jednak poszczególne problemy związane z zasadniczym zagadnieniem.

Art. 8 k.p.k. wymaga ustalenia m.in. stosunków majątkowych oskarżonego. Wprawdzie przepis używa określenia „oskarżonego”, ale nie ulega żadnej wątpliwości, że w toku postępowania przygotowawczego odnosi się on także do podejrzanego (arg. z art. 261 pkt 4 k.p.k., o czym będzie mowa niżej). Zresztą takie sformułowanie art. 8 k.p.k. jest częściowo za wąskie, gdyż art. 50 § 3 k.k. wymaga ustalenia „dochodów sprawcy”. Ale nawet takie sformułowanie nie jest wyczerpujące, gdyż nie uwzględnia potrzeby ustalania wynagrodzenia za pracę, na co już ongiś zwróciłem uwagę.³

Przepis wymaga tego ustalenia w każdej sprawie, a nie tylko w takiej, w której oskarżonemu grozi orzeczenie kary dodatkowej konfiskaty całości albo części mienia (art. 38 pkt 5 k.k.). Ustalenie takie ma szczególne znaczenie w sytuacji, gdy oskarżonemu może być wymierzona grzywna (art. 50 § 3 k.k.), gdyż wymierzając grzywnę, sąd poza ogólnymi dyrektywami wymiaru kary (art. 50 § 1 i § 2 k.k.) uwzględni m.in. stosunki majątkowe i dochody sprawcy.

Stanowisko prokuratury było tym bardziej niezrozumiałe, że art. 261 pkt 4 k.p.k. (który to przepis zresztą nie zo-

wojskowych szkolonych na żołnierzy służby zawodowej, szeregowców i podoficerów służby zasadniczej, absolwentów wyższych uczelni odbywających przeszkolenie w Szkołach Oficerów Rezerwy oraz praktyki w jednostkach wojskowych, żołnierzy rezerwy odbywających przeszkolenie wojskowe (ćwiczenia) (op. cit., jw., s. 83—84).

² Wyrok SN z dnia 27 kwietnia 1984 r. Rw 201/84 prezentuje następującą tezę: „W postępowaniu karnym przeprowadzonym przeciwko żołnierzowi zawodowej służby wojskowej nie jest konieczne uzyskanie wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez organy MO, gdyż dane osobopoznawcze, o których traktuje art. 8 § 1 k.p.k., zawarte są w odpowiednich dokumentach personalnych, które załącza się do akt sprawy” (OSNKW z 1984 r. nr 11—12, poz. 124). Teza ta nie znajduje bliższego wyjaśnienia w uzasadnieniu. Dlatego można mieć wątpliwości, czy istotnie dokumenty personalne żołnierzy zawodowej służby wojskowej obrazują stosunki majątkowe żołnierza. Powyższa teza nie była głosowana, a szkoda. Wyjaśniono by wówczas, czy dokumenty personalne żołnierzy zawodowej służby wojskowej prezentują dane o stosunkach majątkowych tego żołnierza.

³ Leszek Sługocki: Kara grzywny samoistnej i jej wykonanie, Warszawa 1984, s. 138—139 (i przytoczona tam w związku z tym literatura).

stał powołany przez SN) w sposób oczywisty przesądzał o niezasadności stanowiska prokuratury stanowiąc, że postępowanie przygotowawcze ma na celu m.in. zebranie niezbędnych danych o osobie podejrzanego stosownie do art. 8 k.p.k.⁴

Zażalenie prokuratora sugerowało, że w świetle art. 251 i 248 k.p.k. prokurator nie jest zobowiązany do ustalenia stosunków majątkowych oraz zabezpieczenia mienia sprawcy i że omawiany brak postępowania przygotowawczego może być konwalidowany przez sąd w drodze orzeczenia konfiskaty całego mienia sprawcy. Ten błędny pogląd zwalcza SN, powołując się na art. 8 § 1 k.p.k. Ale taki pogląd prokuratora był błędny przede wszystkim w świetle art. 251 i 248 k.p.k. Przepis art. 248 k.p.k. stanowi o możliwości zabezpieczenia kary grzywny, konfiskaty mienia lub przypadku rzeczy przez działanie z urzędu, nie stanowiąc jednak, kto działanie takie ma podjąć. Dopiero art. 250 § 1 k.p.k. stanowi, że w toku postępowania przygotowawczego postanowienie o zabezpieczeniu wydaje prokurator, a poza tym sąd (ten ostatni, oczywiście, dopiero w toku postępowania sądowego). Ponieważ postępowanie przygotowawcze poprzedza postępowanie sądowe, więc oczywiście — kierując sprawę do sądu — postanowienie o zabezpieczeniu powinien już uprzednio wydać prokurator, ale żeby móc je wydać, musi przedtem, zgodnie z art. 8 i art. 261 pkt 4 k.p.k., zgromadzić odpowiednie (właściwe) dane.

Natomiast art. 251 k.p.k. odnoszący się do sytuacji nieprawomocnego skazania nie wyłącza uprzedniego zabezpieczenia. Wprost przeciwnie, przewiduje on zawiadomienie o skazaniu organu, który wykonuje postanowienie o zabezpieczeniu. Przepis przewiduje też — co jest zupełnie zrozumiałe — że w razie nieprawomocnego skazania na karę konfiskaty sąd z urzędu zabezpiecza tę karę. Ta ostatnia sytuacja zachodzić będzie przede wszystkim wtedy gdy orzeczenie konfiskaty nie było — w świetle kwalifikacji prawnej zarzucanego czynu — obligatoryjne (art. 46 § 2 k.k.), albo wówczas, gdy sąd za zgodą oskarżonego rozpozna na rozprawie nowe oskarżenie (art. 345 § 1 k.p.k.) i orzeknie dodatkową karę konfiskaty mienia lub gdy w toku rozprawy można czyn oskarżonego zakwalifikować według innego przepisu prawnego (art. 346 k.p.k.), a sąd również orzeknie dodatkową karę konfiskaty mienia.

Wprawdzie SN powołuje się w odniesieniu do wzmiankowanego wyżej wyroku na ustawę z dnia 10 maja 1985 r. o szczególnej odpowiedzialności karnej, ale bez bliższego określenia (bez skonkretyzowania) przepisu. Niewątpliwie SN miał tu na uwadze art. 5 tejże ustawy, który rozszerza zakres stosowania konfiskaty mienia, jednakże przepis ten od strony proceduralnej zabezpieczenia nic nowego nie wnosi.

Dlatego argumentacja zawarta w uzasadnieniu głosowanego postanowienia, że sądowa konwalidacja braków postępowania przygotowawczego na

⁴ Oczywiście art. 8 k.p.k. ma znacznie szerszy zakres niż interesujący nas w tej glosie i właśnie tym innym zagadnieniem poświęcone było dość bogate orzecznictwo SN. Por. m.in. orzeczenia SN w sprawach: III KR 7/71, OSNKW z 1971 r. nr 7—8, poz. 108 — z glosą M. Szerera, PiP z 1972 r. nr 1, s. 172; VI KZP 37/73, OSNKW z 1973 r. nr 12, poz. 151 — z glosą A. Tobisa, Palestra z 1974 r. nr 1, s. 97; II KR 74/74, OSNKW z 1974 r. nr 10, poz. 187 — z glosą M. Cieślaka i Z. Dody; Przegląd orzecznictwa SN (...), wkładka do Palestry z 1975 r. nr 7—8, s. 19; II KZ 219/75, OSNKW z 1976 r. nr 1, poz. 12 — z glosą M. Cieślaka i Z. Dody; Przegląd orzecznictwa SN (...), Palestra z 1976 r. nr 12, s. 64; VI KR 207/78, OSNKW z 1978 r. nr 12, poz. 142 — z glosą W. Kubali, Palestra z 1979 r. nr 4, s. 116.

interesującym nas tu wycinku miałyby się „oczywiście” (jak to dosłownie w uzasadnieniu napisano) z intencjami ustawodawcy oraz z zasadami współmierności kary, nie ma oparcia w ustawie z dnia 10 maja 1985 r.

III. Brak danych o stosunkach majątkowych oskarżonego stanowi istotny brak postępowania przygotowawczego (art. 299 § 1 pkt 2 k.p.k.), szczególnie w sytuacji, gdy z kwalifikacji zarzucanego aktem oskarżenia czynu wynika, że za jego popełnienie grozi (grozić może) kara dodatkowa konfiskaty mienia, a ewentualnie i grzywny lub tylko grzywny, gdy nie grozi kara dodatkowa konfiskaty mienia.⁵

IV. Oczywiście sąd merytoryczny, działając z urzędu (art. 152 k.p.k.), może uzyskać nowe, dodatkowe dane o stosunkach majątkowych oskarżonego bądź od samego oskarżonego, bądź od jego obrońcy⁶ (ta ostatnia możliwość jest raczej teoretyczna). Jednakże ta sfera działania sądu (gromadzenie danych o stosunkach majątkowych oskarżonego) pozostaje niejako na marginesie podstawowego zadania sądu, jakim jest wydanie orzeczenia co do istoty sprawy. Nie można więc uczynić jej (tj. sfery, o której mowa w

zdaniu poprzednim) obowiązkiem sądu w odniesieniu do każdego nasuwającego się zagadnienia, gdyż naruszałoby to zasadę szybkości postępowania sądowego.

Z powyższymi zastrzeżeniami należy uznać głosowane orzeczenie i jego tezę za zasadne.

V. Należy również ubocznie podnieść, że głosowana teza *mutatis mutandis* odnosi się do sytuacji, gdy akt oskarżenia zarzuca oskarżonemu popełnienie przestępstwa, za które należy orzec karę grzywny samoistnej lub grzywnę obok kary pozbawienia wolności. Dlatego też ustalenie w toku postępowania przygotowawczego szczegółowych danych dotyczących stosunków majątkowych, dochodów i zarobków sprawcy powinno mieć miejsce także wówczas, gdy grozi mu grzywna.

W tym sensie głosowane postanowienie ujmuje zagadnienie zbyt wąsko, gdyż wypowiedziana w nim zasada powinna się odnosić nie tylko do sytuacji, gdy oskarżonemu grozi kara dodatkowa konfiskaty mienia, ale także do sytuacji, w której grozi mu kara grzywny.

Leszek Ślugocki

⁵ Zachodzi tu pewna analogia do sytuacji, gdy uprzednie skazanie oskarżonego ma znaczenie dla przyjęcia kwalifikowanej postaci przestępstwa, a w sprawie brak jest danych o karalności. W takiej sytuacji sąd uprawniony jest do zwrócenia akt prokuratorowi w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego. Por. w tym względzie uchwałę całej Izby Karnej SN, OSN z 1962 r. nr 2, poz. 38.

⁶ Por.: moja praca cyt. w przyp. 3, str. 137.

PRASA O ADWOKATURZE

W prasie centralnej, m.in. w „Trybunie Ludu” (nr 138 z 16 czerwca br.), ukazała się notatka informacyjna pt. *Problemy NRA* o następującej treści:

„15 bm. zastępca przewodniczącego Rady Państwa Kazimierz Barcikowski przyjął prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej Kazimierza Łojewskiego oraz wiceprezesów NRA Zbigniewa Czerskiego i Eugeniusza Sindlewskiego. Podczas spotkania omówiono bieżące problemy wynikające z programu działalności Naczelnej Rady Adwokackiej.